

Desenele și modelele într-un cadru ulisean

Designs in a Ulisean setting

Nicoleta Rodica Dominte¹

Rezumat: În sfera dreptului proprietății intelectuale, plurivalența protecției juridice a desenelor și modelelor developează un parcurs unic, care adună într-un buchet creativ variate valențe juridice: desen sau model, operă de artă aplicată, marcă tridimensională și, excepțional, brevet de invenție. Odiseea desenelor și modelelor s-a conturat preponderent dinspre țărnul originalității înspre cel al noutății și caracterului individual, fără a abandona dubla natură juridică. Intriga legală și jurisprudențială a fațetelor estetice și industriale ale acestui obiect, îl conduc pe autor, dar și pe viitorul titular, înspre un convergent cumul de protecție ori înspre un divergent creativ. Cadrul juridic al călătoriei se decupează în limitele derulării unei proceduri de înregistrare sau în absența ei.

Cuvinte cheie: desen și model, operă de artă aplicată, originalitate, cumul, estetic.

Abstract: In the sphere of intellectual property law, the plurivalence of the legal protection of designs develops a unique path, which gathers in a creative bouquet various legal values: design, work of applied art, three-dimensional trademark and, exceptionally, patent. The odyssey of designs took shape predominantly from the shore of originality towards that of novelty and individual character, without abandoning the dual legal nature. The intrigue of legal and jurisprudential elements of the aesthetic and industrial facets of this object, lead the author, but also the future holder, either towards a convergent cumulus of protection or towards a divergent creative one. The legal framework of the trip is defined within the limits of a registration procedure or in its absence.

Key words: design, work of applied art, originality, cumulative, esthetic.

1. Introducere

În cele de urmează încercăm să descifrăm partitura mozaică a desenelor și modelelor prin prisma cadrului ulisean în tiparul căruia decupăm două episoade: calul troian și rătăcirile sau căile reprezentative ale desenelor și modelelor în spațiul dreptului proprietății industriale. Dubla natură juridică a desenelor și modelelor conturează cadrul ulisean în care au navigat, ajungând în

---

¹ Conferențiar univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, e-mail: nicoleta.dominte@uaic.ro.

final să fie încadrate atât în sfera operelor de artă aplicată, cât și a creațiilor industriale. Spre deosebire de arta pură care este unică și irepetabilă, elementele estetice ale desenelor și modelelor pot să fie reproduse pe cale industrială sau artizanală.

2. Episodul Calului Troian de origine britanică

Povestea antică relatează faptul că eroul Ulyse este autorul ideii arhitecturale a unui uriaș cal de lemn ce simbolizează metafora deghizării utilizată în scopul pătrunderii pe un teritoriu interzis, deoarece cu ajutorul calului troian grecii au reușit să răzbată în interiorul cetății Troia.

În siajul metaforic al poveștii, cu ocazia organizării în Regatul Unit, a primei expoziții internaționale oficiale, denumită „The Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations”² în anul 1851, sir Henry Cole configurează expresiile „art of applied to industry”³ și „Art Manufactures”⁴. Mai ales, prima expresie schițează calul troian cu ajutorul căruia arta a pătruns pe tărâmul industriei. În prezent, această expresie se regăsește transpusă în textul art. 2 alin. 1 din Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice, dar și în textul legislațiilor din domeniul dreptului de autor, de exemplu în Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, în art. 7 lit. g) se enumeră printre obiectele ce pot beneficia de protecția dreptului de autor și operele de artă aplicată produsele destinate unei utilizări practice.

În contextul desenelor și modelelor, vom axa analiza pe rădăcinile britanice începând cu expresia „industrial design” (tradusă „design industrial”), ce cuprinde în străfundurile sale lexicale și juridice simbolul calului troian. În Enciclopedia Britannica⁵, sensul expresiei este conturat prin prisma autorului, denumit în limba engleză „industrial designer”, care este întruchipat fie de un arhitect, fie de un profesionist în arte vizuale sau altfel spus de un creator a cărui principală responsabilitate este de a realiza produse manufacturate folositoare, ce au o dimensiune estetică vizuală.

Această nouă dimensiune estetică a produselor utilitare – marcată prin substantivul „design” – a început să se dezvolte în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Regatul Unit prin intermediul mișcării *Art and Crafts movement*⁶. Începând cu secolul al XVIII-lea, revoluția industrială a banalizat produsele folositoare prin fabricarea lor în serie, într-un volum mare de producție. În contrapondere, în anul 1849 sir Henry Cole împreună cu pictorul Richard Redgrave au înființat revista *The Journal of Design and Manufacture* cu scopul de a promova un stil unic și insular de creație⁷. În anul 1861, poetul britanic, William Morris, a înființat o companie de design interior încercând să personalizeze în

---

² <https://www.bie-paris.org/site/en/1851-london>

³ <https://www.britannica.com/biography/Henry-Cole>

⁴ C. Pettitt, *Patent Inventions. Intellectual Property and the Victorian Novel*, Editura Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 86.

⁵ <https://www.britannica.com/topic/industrial-design>

⁶ <https://www.britannica.com/art/Arts-and-Crafts-movement>

⁷ <https://www.britannica.com/biography/Henry-Cole>

spiritul artizanilor medievali produse fabricate pe cale industrială, precum piese de mobilier, textile, tapet, obiecte fabricate din sticlă, etc. Reiese astfel că estetica, în format vizual, este aplicată produselor manufacturate.

Conotațiile substantivul „design”⁸ indică aspectul exterior estetic plăcut al unui lucru, iar atributul adjectival „industrial” expune clar și obiectiv încadrarea designului în domeniul produselor fabricate pe cale industrială. Expresia devoalează și redă fidel faptul că arta a pătruns pe tărâmul industriei. Astfel, desenul artistic s-a transformat într-un desen industrial sau artizanal aplicat produselor manufacturate. Aculturarea fenomenului pe tărâm francez a avut ca efect conturarea teoriei unității artei, ce a sintetizat -în cheie juridică- sistemul cumulului total și imposibilitatea trasării unei linii de demarcație între artă și industrie, între desen industrial și desen artistic⁹. Rezultă că designul industrial, în varianta desenelor și modelelor, poate cumula două forme de protecție juridică prin prisma dreptului de autor și a dreptului proprietății industriale. Punctul lexical, dar și juridic, de convergență al celor două domenii atât de diferite este designul – substantivul care denominează desenele și modelele.

Și totuși, Oscar Wilde ne surprinde prin cuvintele sale care devoalează distincția dintre desen artistic și desen artizanal: „*A work of art is the unique result of a unique temperament...the moment that an artist takes notice of what other people want, and tries to supply the demand, he ceases to be an artist, and becomes a dull or an amusing craftsman, an honest or a dishonest tradesman*”¹⁰. În sens juridic, Oscar Wilde distinge între desenul artistic – unic prin libertatea expresiei creative a autorului și desenul industrial – a cărui esență artistică este încătușată în ecuația comercială a cererii și ofertei. Fără să conștientizeze, scriitorul a decupat scopul celor două forme de protecție, evocat jurisprudențial peste ani în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), în cauza *Confemel*¹¹: 1. dreptul de autor protejează opere unice create de un artist și 2. desenele și modelele (designul industrial) protejează obiecte folositoare cu o dimensiune vizual-estetică fabricate în serie de un artizan. Noțiunea de artist nu este sinonimă cu cea de artizan.

---

⁸ <https://dexonline.ro/definitie/design>

⁹ F. Greffe, P.-B. Greffe, *Traité des dessins et des modèles*, 8e éd., Litec, Paris, 2008, p. 51.

¹⁰ O. Wilde, *Only Dull People Are Brilliant at Breakfast*, Editura Penguin Books, United Kingdom, 2016, p. 18.

¹¹ CJUE, Cauza C-683/17, *Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v. G-Star Raw CV*, Hotărârea Curții (Camera a treia) din 12 septembrie 2019, paragraful 50: „În această privință, trebuie să se precizeze de la bun început că protecția desenelor și modelelor industriale, pe de o parte, și protecția oferită de dreptul de autor, pe de altă parte, urmăresc obiective fundamentale diferite și sunt supuse unor regimuri distincte. Astfel, așa cum a arătat în esență domnul avocat general la punctele 51 și 55 din concluzii, protecția desenelor și modelelor industriale urmărește să protejeze obiecte care, deși sunt noi și individualizate, prezintă un caracter utilitar și au vocație să fie produse în masă. În plus, această protecție este menită să se aplice pe o durată limitată, dar suficientă pentru a permite rentabilizarea investițiilor necesare pentru crearea și producerea acestor obiecte, fără a îngreuna însă în mod excesiv concurența. La rândul său, protecția oferită de dreptul de autor, a cărei durată este semnificativ mai mare, este rezervată obiectelor care merită să fie calificate drept opere.”

Dintr-o altă perspectivă, subliniem faptul că desenul industrial nu există în absența unei dimensiuni artistice, chiar dacă aceasta nu este egală cu cea din sfera dreptului de autor. Disjuncția este conturată în cauza *Confemel*, în care s-a statuat: „articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că se opune ca o reglementare națională să confere o protecție, în temeiul dreptului de autor, unor modele industriale precum modelele de articole de îmbrăcăminte în discuție în litigiul principal, pentru motivul că, dincolo de scopul utilitar pe care îl urmăresc, acestea generează un efect vizual propriu și distinctiv din punct de vedere estetic.”¹² *Per a contrario*, nu este negat cumulul de protecție cu domeniul dreptului de autor, atunci când gradul de originalitate al designului industrial întrunește conotațiile dreptului de autor: libertatea de alegere și amprenta personalității autorului.

În consecință, arta vizuală a îmbrăcat haina atributului „industrial” și a pătruns, asemeni calului troian, pe un teritoriu prohibit ignorând cartografierea juridică a dreptului proprietății intelectuale în cele două mari domenii: dreptul de autor și dreptul proprietății industriale.

3. Episodul Rătăcirilor

Eroul Ulyse a plecat din Ithaca în războiul de cucerire a cetății Troia și a revenit după o lungă călătorie plină de aventuri în patria sa Ithaca (o altă Ithaca). În această paradigmă, arta aplicată obiectelor fabricate pe cale industrială are ca punct de plecare Ithaca dreptului de autor (de care nu s-a desprins complet după cum relevă art. 2 alin. 1 din Convenția de la Berna privind operele literare și artistice) și ca punct de sosire o nouă Ithaca, pe tărâmul proprietății industriale, a desenelor și modelelor. Odiseea desenelor și modelelor s-a conturat preponderent dinspre țărâmul originalității înspre cel al noutății și caracterului individual, fără a abandona dubla natură juridică. Deși proprietatea industrială nu conlucrează cu noțiunea originalității, jurisprudența franceză¹³ – de exemplu, Curtea de Apel din Paris, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a statuat că desenul și modelul reprezintă un act de creație, astfel încât noutatea trebuie să fie originală prin aceea că autorul conferă elemente personalizate modelului sau desenului industrial. Condiția noutății presupune îndeplinirea a două elemente: noutatea obiectivă și actul de creație.

Și de aici încep peripețiile, deoarece perimetrul certitudinii juridice cartografiat prin originalitate este reconfigurat; mai mult, originalitatea se traduce jurisprudențial în combinația originală a unor elemente cunoscute. Constatăm astfel că originalitatea se reflectă asupra îmbinării inedite a elementelor designului industrial în tiparul noutății obiective, astfel încât să nu existe pe piață un produs omolog. Deși poate părea un nonsens asocierea noutății obiective cu originalitatea se dovedește relevantă în sfera desenelor și modelelor, în contextul în care noutatea nu este absolută. La nivel european, sub umbrela

---

¹² CJUE, Cauza C-683/17, *Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v. G-Star Raw CV*, Hotărârea Curții (Camera a treia) din 12 septembrie 2019, paragraful 56.

¹³ F. Greffe, P.-B. Greffe, *op. cit.*, pp. 103-107.

conceptului de „legal certainty“ se configurează faptul că fragmentarea caracteristicilor estetice vizuale și protejarea lor parțială nu este de dorit, deoarece ar fi greu de determinat ce component are sau nu protecție juridică¹⁴.

Pe de altă parte, desenele și modelele se pot rătăci frecvent, în arealul semnelor distinctive, în două ramificații: 1. desenul și marca sub formă de pattern și 2. modelul și marca tridimensională.

Prima variantă, ilustrează faptul că se poate încerca înregistrarea ca marcă a unui desen industrial cu mențiunea că uneori marca nu se încadrează în categoria semnelor distinctive tradiționale. De exemplu, cazul T-105/19 care suprinde solicitarea de înregistrare ca marca din partea companiei Louis Vuitton a unui model compus din pătrățele dispuse sub formă de tablă de șah de culoare bej și albastru pentru produse din clasa nr. 18 (genți, poșete) din Clasificarea de la Nisa (versiunea 2022). Un semn de acest gen dobândește caracter distinctiv prin utilizare, dar compania Louis Vuitton nu a reușit să demonstreze distinctivitatea prin utilizare în întreg spațiul Uniunii Europene.¹⁵ Oare scopul înregistrării ca marcă este acela de a monopoliza pentru o perioadă nedeterminată de timp respectiva combinație de culori? Bineînțeles că nu. Culorile din componența mărcii pot face parte din componența unei alte mărci într-o dispunere diferită.

Cea de a doua variantă, ilustrează faptul că se poate înregistra ca marcă tridimensională forma unui produs, ce reprezintă un model. Relevant din această perspectivă este îndeplinirea condiției distinctivității, care evocă următoarele: 1. abilitatea de a indica originea produsului, 2. identificarea valorică a calității produselor (și buna-credință a producătorului) și 3. protejarea intereselor comerciale ale producătorului.¹⁶ Această condiție este specifică semnelor distinctive, fără a avea aplicabilitate asupra unui model industrial. Punctul de plecare al creării unei mărci tridimensionale este modelul industrial, deoarece nu se acceptă înregistrarea formelor banale și uzuale. Mai mult, pentru a reflecta caracterul distinctiv este necesar ca marca tridimensională să cuprindă aspecte estetice vizuale inedite și să nu se confunde cu natura ori esența produsului. Un exemplu sugestiv de marcă tridimensională conferit de Oficiul Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală este sticla Granini, la care tandemul distinctiv este compus din forma sticlei împreună cu capacul de culoare roșie.¹⁷

Dintr-o altă perspectivă, legea română a desenelor și modelelor îngăduie cumulul de protecție între desen model și brevetul de invenție. Pentru ca un desen sau model să beneficieze de protecție prin brevet de invenție, trebuie să fie îndeplinite condițiile de brevetabilitate. Forma va prezenta importanță doar în

---

¹⁴ Pentru detalii, H. Hartwig, *Ferrari and the level of intellectual abstraction in design law*, în *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, vol. 17, nr. 10/2022, pp. 792-793, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpac081>

¹⁵ CJUE, cazul T-105/19, Louis Vuitton Malletier împotriva EUIPO, Hotărârea Curții Generale (Camera a zecea) din 10 iunie 2020.

¹⁶ Pentru detalii, D. Friedmann, *The bottle is the message: only the distinctive survive as 3D Community trademark*, în *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, vol. 10, nr. 1/2015, p. 35, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu210>.

¹⁷ Ibidem, pp. 38-39.

măsura în care determină aplicarea unor noi cunoștințe tehnice. Același produs poate constitui atât un desen model, cât și o invenție, dar dacă legătura dintre forma și efectul tehnic al produsului este indisolubilă atunci se va aplica regimul brevetelor de invenție.¹⁸

4. Concluzii

În consecință, realitatea desenelor și modelelor se compune și recompune „la răscrucea dintre artă și industrie”¹⁹, concentrând o dublă natură juridică în virtutea căreia au fost creionate și reglementate sistemele cumulului de protecție. Astfel, cadrul juridic al călătoriei se decupează într-un regim juridic unic, care îmbină avantajele dobândirii protecției juridice atât în domeniul dreptului proprietății industriale, cât și în domeniul dreptului de autor.

Referințe

- Friedmann D., *The bottle is the message: only the distinctive survive as 3D Community trademark*, în *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, vol. 10, nr. 1/2015, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu210>.
- Greffé F., Greffé P.-B., *Traité des dessins et des modèles*, 8e éd., Litec, Paris, 2008.
- Hartwig H., *Ferrari and the level of intellectual abstraction in design law*, în *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, vol. 17, nr. 10/2022, DOI: 10.1093/jiplp/jpac081.
- Macovei I., *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, Editura C.H.Beck, București, 2010.
- Pettitt C., *Patent Inventions. Intellectual Property and the Victorian Novel*, Editura Oxford University Press, Oxford, 2004.
- Wilde O., *Only Dull People Are Brilliant at Breakfast*, Editura Penguin Books, United Kingdom, 2016.

---

¹⁸ I. Macovei, *Tratat de drept al proprietății intelectuale*, ed. C.H.Beck, București, 2010, p. 243.

¹⁹ *Ibidem*, p. 238.